

Examen VWO
2019

tijdvak 2
maandag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 29 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 71 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 De gewone burger

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De publieke omroep streeft ernaar om alle geluiden uit de samenleving te laten horen, aldus bestuursvoorzitter Shula Rijxman. Tijdens de verkiezingscampagne waren er volop programma's op tv waarbij 'gewone' burgers aan het woord kwamen. Jan Eikelboom van Nieuwsuur wijst er echter op dat het beeld dat de media van bepaalde groepen schetsen, lang niet altijd overeenkomt met de werkelijkheid (tekst 1).

Lees de regels 1 tot en met 34 van tekst 1.

Media vervullen verschillende functies binnen een democratie, waaronder de informatiefunctie. Onder deze functie valt onder andere de agendafunctie.

- 2p 1 Leg uit welke **andere** twee politieke functies van de media, die vallen onder de informatiefunctie, te herkennen zijn in de regels 1 tot en met 34 van tekst 1.

Rijxman, bestuursvoorzitter van de NPO, streeft ernaar om in het aanbod van de publieke omroep alle geluiden uit de samenleving te laten horen.

- 3p 2 – Welk uitgangspunt van het mediabeleid is in dit streven te herkennen? Om dit uitgangspunt te realiseren, heeft de overheid wettelijke voorschriften voor de programmering van de publieke omroep vastgesteld.
- In welke wet zijn deze voorschriften te vinden?
 - Welk orgaan ziet toe op de naleving van deze wet?

Stelling: Door toenemende commercialisering kan het streven van de NPO om alle geluiden uit de samenleving aan bod te laten komen, onder druk komen te staan.

- 1p 3 Leg de bovenstaande stelling uit met behulp van een omschrijving van het begrip commercialisering.

Lees de regels 35 tot en met 51 van tekst 1.

Volgens Eijkelboom worden PVV'ers in de media weggezet als 'schreeuwende tokkies'. Dit is een voorbeeld van stereotypering. Een van de criteria om van stereotypering te kunnen spreken, is dat het een sterk generaliserend/vertekend/eenzijdig/vereenvoudigd beeld van de werkelijkheid betreft.

- 2p 4 Geef twee **andere** criteria voor stereotypering.

Volledige objectiviteit bestaat niet: het beeld dat media schetsen zal nooit volledig overeenstemmen met de werkelijkheid. Een redactie die meer gemengd is, kan echter wel bijdragen aan een minder eenzijdig beeld van de werkelijkheid, zo wordt gesteld in de regels 50-51 van tekst 1.

- 2p 5 Leg uit op welke wijze een meer gemengde redactie zou kunnen bijdragen aan een minder eenzijdig beeld van de werkelijkheid. Betrek in je uitleg een omschrijving van het begrip referentiekader.

Lees de regels 52 tot en met 75 van tekst 1.

Lang niet alle bezorgde burgers hebben angst voor de islam of vluchtelingen. Wel hebben deze burgers volgens Eijkelboom iets anders met elkaar gemeen: ze zijn allemaal negatief over politici. Populisten spelen hierop in.

- 1p 6 Welk kenmerk van populisme sluit goed aan bij deze opvatting van 'de bezorgde burger' over politici?

Lees de regels 76 tot en met 84 van tekst 1.

Massamedia vervullen verschillende functies voor de samenleving, zoals de socialiserende functie en de informatiefunctie.

- 2p 7 Leg uit welke **andere** maatschappelijke functie van de media te herkennen is in de regels 76 tot en met 84 van tekst 1.

Opgave 2 Terug naar een meerderheidsstelsel?

Bij deze opgave horen tekst 2 en de figuren 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2017 was het precies 100 jaar geleden dat Nederland het meerderheidsstelsel afschafte en het huidige kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging invoerde. Maar hoe zou de Tweede Kamer er na de verkiezingen van 2017 uitgezien hebben als alles bij het oude was gebleven? De NOS zocht het uit (tekst 2, figuur 1 en figuur 2).

Lees de regels 1 tot en met 28 van tekst 2 en bekijk figuur 1.

Met het huidige kiesstelsel behaalde de PvdA bij de verkiezingen van 2017 negen zetels. Bij de overstap naar een meerderheidsstelsel zou deze partij, op basis van hetzelfde aantal stemmen, geen zetels krijgen.

- 3p 8 Leg uit dat de PvdA bij hantering van het huidige kiesstelsel wél en bij hantering van het meerderheidsstelsel geen zetels toebedeeld krijgt. Betrek in je uitleg de werking van beide kiesstelsels en een gegeven uit figuur 1.

Lees de regels 29 tot en met 45 van tekst 2 en gebruik figuur 2.

- 2p 9 Leg uit dat hantering van een meerderheidsstelsel negatieve invloed kan hebben op de mate van representativiteit van de besluiten van de Tweede Kamer. Betrek in je uitleg een gegeven uit figuur 2.

Zie de regels 40 tot en met 45 van tekst 2.

De verkiezingsuitslag is tegenwoordig minder voorspelbaar dan in de negentiende eeuw. Dit heeft naast de invoering van een ander kiesstelsel ook te maken met veranderingen in de politieke cultuur vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw.

- 2p 10 Noem een verandering in de politieke cultuur en leg uit dat deze heeft bijgedragen aan het feit dat de verkiezingsuitslagen minder voorspelbaar zijn geworden.

Lees de regels 46 tot en met 65 van tekst 2.

- 2p 11 Leg uit dat de werking van ons huidige kiesstelsel ertoe leidt dat er na de verkiezingen vrijwel nooit direct duidelijkheid bestaat over de samenstelling van het nieuwe kabinet.

Opgave 3 Politiek & klimaat

Bij deze opgave horen de teksten 3 en 4 en figuur 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Op 12 december 2015 werd bij de internationale Klimaatconferentie van Parijs een belangrijk akkoord gesloten. Dit Verdrag van Parijs verplicht de bijna 200 deelnemende landen om nationale klimaatplannen op te stellen waarmee de opwarming van de aarde beperkt moet worden. Zo blijft het klimaat leefbaar, ook voor toekomstige generaties.

In juni 2017 nam president Trump het besluit om de Verenigde Staten terug te trekken uit het Verdrag van Parijs (tekst 3). Nederland nam in datzelfde jaar concrete afspraken op in het regeerakkoord om tegemoet te komen aan de doelstellingen van Parijs (tekst 4 en figuur 3).

Maak gebruik van de inleiding en de regels 1 tot en met 18 van tekst 3.
Internationale samenwerking kan bemoeilijkt worden door het dilemma van collectieve actie. De klimaatkwesie is een voorbeeld van een onderwerp waarbij dit dilemma vaak een rol speelt.

- 2p 12 Leg uit dat het dilemma van collectieve actie vaak een rol speelt bij (de totstandkoming van) internationale klimaatakkoorden. Illustreer beide kanten van het dilemma met een ander gegeven uit de inleiding en/of de regels 1 tot en met 18 van tekst 3.

Lees tekst 3.

Bij het typeren van internationale verhoudingen wordt onderscheid gemaakt tussen het klassieke en het postklassieke beeld van de internationale orde.

- 4p 13 Noem twee kenmerken van het postklassieke beeld van de internationale orde die te herkennen zijn in tekst 3. Illustreer ieder kenmerk met een ander voorbeeld uit tekst 3.

We onderscheiden twee soorten internationale samenwerking: intergouvernementele samenwerking en supranationale samenwerking.

- 2p 14 – Van welk type samenwerking zijn internationale conferenties van de VN, zoals de Klimaatconferentie van Parijs, een voorbeeld?
– Geef aan wat kenmerkend is voor deze vorm van samenwerking.

Lees tekst 4.

Een van de partijen die voor invoering van een klimaatwet gepleit heeft, is de ChristenUnie.

- 3p 15 – Geef aan tot welke politieke stroming de ChristenUnie behoort.
– Leg uit welk uitgangspunt van deze stroming ten grondslag zou kunnen liggen aan de betrokkenheid van deze partij bij de klimaatdiscussie.

Zie de regels 19 tot en met 24 van tekst 4 en bekijk figuur 3.

Het opnemen van concrete maatregelen in het regeerakkoord leidt soms tot kritiek. In figuur 3 is een voorbeeld van zo'n kritiekpunt te herkennen.

- 2p 16 – Welke kritiek met betrekking tot het opnemen van concrete maatregelen in het regeerakkoord is te herkennen in figuur 3?
– Leg uit of de situatie waarop deze kritiek betrekking heeft, past bij een monistische of bij een dualistische verhouding tussen regering en parlement.

Maak gebruik van tekst 4.

Het proces van politieke besluitvorming over de Klimaatwet kan geanalyseerd worden met behulp van het barrièremodel van politieke besluitvorming. In dit model worden vier barrières onderscheiden.

- 3p 17 – Wat is de laatste barrière die genomen is in het besluitvormingsproces over de Klimaatwet op het moment dat tekst 4 geschreven werd? Noem een gegeven uit tekst 4 waaruit dit blijkt.
- Omschrijf vervolgens de barrière die daarna genomen moet worden.

Opgave 4 Buienradar voor boeven

Bij deze opgave horen de teksten 5 tot en met 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In mei 2017 presenteerde de Nationale Politie de eerste resultaten van experimenten met het zogenaamde Criminaliteits Anticipatie Systeem (CAS). CAS berekent op basis van onder andere aangiften en statistieken van het CBS waar en wanneer een verhoogde kans op bepaalde soorten criminaliteit bestaat. Deze 'buienradar voor boeven' is een voorbeeld van een nieuwe trend die *predictive policing* heet: het voorspellen van misdaad op basis van grote hoeveelheden data (tekst 5).

Het inzetten van CAS zou de effectiviteit van het politiewerk kunnen vergroten, maar leidt ook tot kritiek (tekst 6).

In de Amerikaanse staat Pennsylvania werd een jaar eerder al aan een andere vorm van computergestuurde kansberekening gewerkt: een systeem dat de kans voorspelt dat een veroordeelde crimineel in de toekomst opnieuw in de fout gaat (tekst 7).

Lees de regels 1 tot en met 26 van tekst 5.

Zowel de wijze waarop CAS criminaliteit voorspelt als de wijze waarop de politie op deze resultaten inspeelt, sluit aan bij een van de theorieën ter verklaring van criminaliteit.

- 4p 18 – Welke theorie wordt hier bedoeld?
- Omschrijf deze theorie aan de hand van de drie factoren die bepalend zijn voor de mate van criminaliteit.
- Leg uit dat de wijze waarop CAS **criminaliteit voorspelt**, aansluit bij een van de drie factoren van deze theorie.
- Leg uit dat de wijze waarop de politie op de **resultaten** van CAS **inspeelt**, aansluit bij een van de drie factoren van deze theorie.

Maak gebruik van de regels 1 tot en met 26 van tekst 5.

- 3p 19 Leg uit dat de oververtegenwoordiging van mensen met een lage maatschappelijke positie in de geregistreerde criminaliteit door het gebruik van CAS verder zou kunnen toenemen (self-fulfilling prophecy). Betrek in je uitleg:
- een kenmerk van het type criminaliteit waarbij leden van deze groep oververtegenwoordigd zijn;
 - een gegeven uit de regels 1 tot en met 26 van tekst 5.

Lees de regels 27 tot en met 39 van tekst 5.

CAS wordt onder andere ‘gevoerd’ met cijfers uit politiestatistieken. Het systeem wordt niet gebruikt om voorspellingen te doen over delicten zoals moord.

In het geval van moord en doodslag zijn politiestatistieken waarschijnlijk ... **(1)** ... als bron om uitspraken te doen over het aantal van deze delicten in een bepaalde wijk in een bepaalde periode. Omdat deze delicten relatief weinig voorkomen, kunnen de uitkomsten echter niet als ... **(2)** ... worden beschouwd.

- 4p 20 – Leg uit welk begrip ingevuld moet worden bij **(1)**: betrouwbaar of generaliseerbaar. Betrek in je uitleg een omschrijving van dit begrip.
- Leg uit welk begrip ingevuld moet worden bij **(2)**: betrouwbaar of generaliseerbaar. Betrek in je uitleg een omschrijving van dit begrip.

Maak gebruik van tekst 5.

Bij criminaliteitsbestrijding door de overheid kunnen we onderscheid maken tussen preventie en repressie.

- 2p 21 Leg uit met behulp van een gegeven uit tekst 5 dat in de inzet van CAS beide begrippen te herkennen zijn.

Lees de regels 1 tot en met 40 van tekst 6.

Het voorbeeld van Rienks illustreert dat in de discussie over ‘predictive policing’ een dilemma van de rechtsstaat een rol speelt.

- 4p 22 – Noem en omschrijf de twee belangen/begrippen die in dit dilemma tegenover elkaar staan.
- Leg uit dat deze belangen/begrippen op gespannen voet kunnen staan wanneer predictive policing wordt ingezet om drugscriminaliteit op te sporen. Betrek in je uitleg per belang/begrip een (ander) gegeven uit de regels 1 tot en met 40 van tekst 6.

Lees de regels 41 tot en met 62 van tekst 6.

In predictive policing herkent Marc Schuilenburg de bredere verschuiving (binnen de opsporing) van daad naar intentie.

- 2p 23 Beschrijf een andere ontwikkeling binnen de opsporing waarin deze verschuiving ook zichtbaar is. Geef hiervan een voorbeeld.

Lees tekst 7.

In het denken over straf kunnen twee soorten theorieën onderscheiden worden: de absolute theorieën en de relatieve theorieën.

- 3p 24 Beschrijf het verschil tussen beide soorten theorieën en leg vervolgens uit bij welk van de twee theorieën het experiment uit tekst 7 meer aansluit.

Opgave 5 Overname Nederlandse media

Bij deze opgave horen tekst 8 en figuur 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Steeds meer mediaorganisaties worden overgenomen door buitenlandse bedrijven. In figuur 4 is te zien dat in september 2017 vier van de zes grote mediaorganisaties in Nederland in buitenlandse handen zijn. Volgens het Commissariaat voor de Media en de hoofdredacteur van NRC Handelsblad vormt deze situatie echter geen bedreiging voor de diversiteit en/of onafhankelijkheid van het media-aanbod (tekst 8).

Lees de regels 1 tot en met 21 van tekst 8 en bekijk figuur 4.

De overname van Nederlandse media door buitenlandse mediabedrijven is een voorbeeld van persconcentratie. Bij persconcentratie kan er sprake zijn van horizontale, verticale en/of diagonale concentratie.

- 2p 25 Over welke twee vormen van persconcentratie geeft figuur 4 informatie? Leg elk antwoord uit met behulp van een gegeven uit figuur 4.

Zie figuur 4 met de toelichting.

Bij de NPO wordt gesproken over budget, terwijl bij de andere mediabedrijven over jaaromzet gesproken wordt.

- 2p 26 Leg uit waarom er voor het geld van de NPO een andere term gebruikt wordt dan voor het geld van de andere mediabedrijven.

Lees de regels 22 tot en met 31 van tekst 8.

De persconcentratie in tekst 8 betreft aanbiedersconcentratie.

- 3p 27 Leg uit dat deze vorm van concentratie waarschijnlijk geen directe gevolgen heeft voor de interne en externe pluriformiteit op de dagbladenmarkt. Betrek in je uitleg een omschrijving van de begrippen aanbiedersconcentratie, interne pluriformiteit en externe pluriformiteit.

Lees de regels 32 tot en met 40 van tekst 8.

- 2p **28** – Naar welk begrip verwijzen de puntjes bij **(a)** in regel 35 van tekst 8?
– Naar welke actor binnen de organisatie van een dagblad verwijst “NRC” in regel 36? En naar welke actor verwijst “Mediahuis” in regel 37?

De overname door buitenlandse bedrijven betreft niet alleen kranten, maar ook televisieproducenten. In NRC Handelsblad van 8 september 2017 gaf een media-econoom aan hierin geen reden tot zorg te zien: “Zolang er vraag naar is, maken producenten Nederlandse programma’s, of ze nu in buitenlandse of Nederlandse handen zijn.”

- 2p **29** Bij welke politieke stroming en bijbehorend uitgangspunt van deze stroming sluit het standpunt van de media-econoom goed aan?

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.